

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XXXII.

Fasciculus 2.

MERÉNYI KÁLMÁN

**TEAM keretében végzett kriminológiai
kutatás egyes kérdései**

SZEGED

1984

Redigunt

ÖDÖN BOTH, ELEMÉR PÓLAY, LAJOS TÓTH

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

BOTH ÖDÖN, PÓLAY ELEMÉR, TÓTH LAJOS

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54).*

Kiadványunk rövidítése

Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0563—0606

I. ELŐZMÉNYEK

Az erőszakos és garázda bűncselekmények, ezen belül a szándékos emberölések száma az elmúlt 15 évben nemhogy nem csökkent, hanem — ha kismértékben is — de emelkedett.

Az emberölés a legsúlyosabb bűncselekmények egyike. A büntetőtörvénykönyv rendelkezése szerint az elkövetőkre halálbüntetés is kiszabható. Az ítélkezési gyakorlat általában hosszú idejű — nemegyszer életfogytiglanig tartó — szabadságvesztés büntetést szab ki, az elítéltek fegyház fokozatban nyernek elhelyezést. Azok az elítéltek, akiket a bíróságok emberölésért szabadságvesztés büntetésre ítélnek, a büntetésvégrehajtás jellegzetes kategóriáját alkotják.

Az elítéltek differenciálása, átnevelésük hatékonyságának fokozása igényli, hogy az egyes büntetésvégrehajtási fokozatok elítélt kategóriáit sokoldalúan megismerjük, s ennek alapján dolgozzuk ki speciális kezelésük és átnevelésük feladatait, módszereit.

Fentiekre figyelemmel — kísérletképpen — az emberölés büntettét elkövetettek kategóriájában TEAM keretében tudományos vizsgálatot végeztünk.

Az emberölés mint társadalmi jelenség és mint büntetésvégrehajtási kategória megközelíthető a szociológia oldaláról, amennyiben a társadalom életére gyakorolt hatását vagy azt helyezzük előtérbe, hogy az elkövetők milyen társadalmi rétegekhez kapcsolódnak.

Ha arra a kérdésre keresünk választ, hogy milyen motívumok játszottak szerepet az elkövetőnél, milyen személyiségtulajdonságok jellemzik őket, kiindulópontunk a pszichológia. Ha a bűncselekmény a társadalomlélektani hátterét, vagy a cselekményben résztvevő személyek közötti (interperszonális) kapcsolatokat kutatjuk a szociálpszichológia területére lépünk.

Kriminológiai aspektusból történik a megközelítés ha a jelenség társadalmi és az egyénben rejlő okait kutatjuk és keressük a megszüntetés, megelőzés útjait, módjait. Természetesen vizsgálni kell az áldozat szerepét, közrehatását a bűncselekmény bekövetkezésében, s ehhez a viktimológia kérdéseire kapunk választ.

Alapvetően fontos a bűncselekmény büntetőjogi megítélése, mert ez előfeltétele a büntetés nemének és mértékének megválasztásának.

A kutatás speciális céljának megfelelően tanulmányozni kellett, hogy a szabadságvesztés büntetésre ítélt büntetésvégrehajtási intézeti kezelésének, átnevelésének milyen problémái vannak, azok miképpen oldhatók meg.

II. A KUTATÁS CÉLJA ÉS HIPOTÉZISE

A kutatás az emberölés bűncselekményét elkövetett elítéltek sokirányú vizsgálata — orvosi, pszichológiai, kriminológiai és pedagógiai eszközökkel — azért, hogy mélyreható ismereteket szerezzünk és ennek alapján kidolgozzuk az átnevelés fel-

adatait és módszereit. Végső soron e kategória sajátos jellemzőit és az átnevelés speciális szempontjait kívántuk úgy megállapítani, hogy ezen tapasztalatok más büntetésvégrehajtási intézetekben is hasznosíthatóak legyenek.

Hipotézisünk az volt, hogy az emberölést elkövetett elítéltek — bár azonos fokozatban töltik büntetésüket — heterogén csoportot alkotnak. A heterogénizáló tényezőkben kell keresni speciális ismérveket. Ezek felderítése, elemzése nagymértékben elősegítheti a reális átnevelési programok kialakítását, a feladatok meghatározását, a hatékony módszerek megválasztását és kidolgozását.

III. A KUTATÁS MEGSZERVEZÉSE

Az Igazságügyi Minisztérium Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága létrehozott egy csoportot, amelyet — a kitűzött célnak megfelelően — „kriminál-pedagógiai kutatócsoportnak” nevezett el. (A továbbiakban: a kutatócsoport). A kutatócsoport létszáma 10 fő volt, megoszlása egy orvos, három pszichológus, egy kriminológus, egy kriminálstatisztikus, két pedagógus, egy büntetőjogász és a Szegedi Fegyház- és Szigorított Börtön akkori parancsnoka. A kromoszóma vizsgálatot — amely negatív eredményt hozott — a kutatócsoporton kívül — felkérésre — a Szegedi Orvostudományi Egyetem Biológiai Intézetének professzora két munkatársával végezte el.

A kutatócsoport felügyeletét a Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnokság Tudományos Csoportjának vezetője látta el.

A kutatás távlati terv alapján három éven keresztül tartott. A terv alapján a kutatásokat — orvosi, pszichológiai, kriminológiai és pedagógiai aspektusokból — önállóan végeztük, a program tervezését és az értékelést kollektív munkával oldottuk meg.

IV. A KUTATÁS ALAPVETŐ MÓDSZEREI

A kutatócsoport által alkalmazott módszerek megválasztását a kutatás célja és hipotézise határozta meg. Alapvetően két módszert alkalmaztunk: az interjút és a kérdőlapot. Három tudományágban az adatgyűjtés e módszereken alapult. A pszichológiai vizsgálat fő módszerei a teszt-próbák voltak. Az alapvető módszerek mellett alkalmazásra kerültek az egyes tudományok speciális eljárásai is pl.: próbák, mérések.

Az orvosi vizsgálat során az elítéltekkel folytatott interjú és a kérdőlap alkalmazása mellett sor került a vizsgálatba bevont személyek egészségügyi anyagainak tanulmányozására. Kiegészült — bizonyos körben — kromoszóma vizsgálatokkal és antropológiai mérésekkel, valamint tetováció vizsgálatával. A pszichológusok az interjú mellett teszt vizsgálatokat végeztek. Az alkalmazott négy teszt a következő volt: MAWI intelligencia teszt, Rorschach, Szondi és Lüscher tesztek.

A kriminológiai és viktimológiai vizsgálat interjút és kérdőíveket alkalmazott.

A pedagógiai vizsgálat az interjú és a kérdőívek mellett szociometriai mérést, dokumentumok (fejlődési lap, bűnügyi iratok) elemzését is felhasználta.

A kutatás során a tények elemzéséhez a büntetésvégrehajtási intézet bűnügyi nyilvántartó irodáján rendelkezésre álló bűnügyi iratok kevés alapján bizonyultak. Ezért minden vizsgálatba bevont elítéltek a megyei bíróságokon tárolt teljes bűnügyi iratanyagát postai úton megkértük. A peranyagok minden kutató számára rendelkezésre állottak. Így hozzájuthattunk a bírósági, rendőrségi iratokhoz, a büntető-

eljárás során készült szakértői véleményekhez és egyéb információkhoz. (Pl. környezettanulmány, munkahelyi vélemény stb.)

A vizsgálatba bevont összes személyről egy dossziét készítettünk, amelybe minden — a kutatás során készült — anyagot tároltunk. A dossziékban tárolt anyaghoz valamennyi kutató hozzáférhetett és munkájában felhasználhatta.

A kutatás 3 évig tartott. Minden negyedévben a csoport tagja együttesen ismertették az addigi eredményeket, azokat megvitatták és meghatározták a további feladatokat.

V. A VIZSGÁLT CSOPORTOK ISMERTETÉSE POPULÁCIÓ, MINTA, REPREZENTATIVITÁS

A kutatócsoport a vizsgálatokat az elítéltek 100 főnyi csoportjában (minta) végezte. Az alapsokaság (populáció) 300 fő volt. A 300 főnyi alapsokaság vagy populáció a vizsgálat megkezdésekor a Szegedi Fegyház és Szigorított Börtönben emberölés büntette miatt szabadságvesztés büntetést töltő elítéltek összlétszámát jelentette, a mintát véletlen kiválasztással alakítottuk ki. Az idesorolt elítéltek vizsgálata alapján az intézet alapsokaságára kívántunk következtetni. A minta (100) az alapsokaságnak (300) pontosan 1/3-a. Mivel csak a szegedi intézetben volt elítélteket vettük alapul, ezt „intézeti alapsokaságnak” tekintettük. Más büntetésvégrehajtási intézetben emberölés miatt szabadságvesztésüket töltő elítélteket (női, fiatalok és egyéb) azért nem vettük figyelembe, mert egyrészt a büntetésvégrehajtásban kialakult fokozatok szerinti differenciálást kellett követnünk, másrészt az ugyanezen kategóriájú női és fiatalok elítéltek — eltérő sajátosságaik miatt — egyébként sem lehettek mintánknak következtetési alapjai. (75 nő, 32 fk. egyéb 24.)

A minta kiválasztásának szempontjai a következők voltak:

1. Befejezett büntetett elkövetők.
2. Tettes, vagy társtettes.
3. A börtönben eltöltött idő szerint.

Az utóbbi alapján három csoportot hoztunk létre, amelyek létszáma a következőn alakult:

- A büntetés: a) első szakaszát töltötte = 40 fő
b) második szakaszát töltötte = 40 fő
c) utolsó szakaszát töltötte = 20 fő

Elsődleges azt vizsgáltuk meg, hogy a 100 fős mintasokaság reprezentálja-e 300 fős (befejezett alakzatú emberölés büntett miatt elítélt) alapsokaságot.

A reprezentálás, az összehasonlítás alapjául olyan ismérveket alkalmaztunk, amelyek külön felmérés nélkül rendelkezésre álltak az alapsokaság egészére. E lehetőséget szem előtt tartva a *családi állapot, a gyermekszám, a kor, az iskolai végzettség, a szakképzettség, az elkövetés helye és módja* szerinti ismérvek relatív gyakoriságai alapján történt az alap és mintasokaság jellemzőinek összehasonlítása.

Az ismérv-változatok szerinti megoszlások eredményeit a következő táblázatok mutatják:

1. Az elítéltek családi állapot szerinti %-os megoszlása

Családi állapot	Alapsoka-ságban	Mintaso-kaságban	A minta eltérése (+, —)
Nőtlen	25,0	25,0	—
Nős	49,0	55,0	+6,0
Özvegy	14,7	9,0	—5,7
Elvált	11,3	11,0	—0,3
Összesen:	100,0	100,0	—

2. Gyermekszám szerinti megoszlás

Gyermek szám	Alapsoka-ságban	Mintasoka-ságban	A minta eltérése (+, —)
—	36,6	32,0	—4,6
1	27,0	28,0	+1,0
2	17,7	17,0	—0,7
3—4	11,7	14,0	+2,3
5. v. több	7,0	9,0	+2,3
Összesen:	100,0	100,0	—

Még kifejezőbben jellemzik a minta tökéletes reprezentálását az átlag (X) és a szórás: azaz négyzetes eltérés (Y) mutatószámainak összehasonlítása. Nevezetesen: az alapsokaságban $X=1,45$; szórás $=1,7$ a mintasokaságban $X=1,56$; szórás $=1,8$.

Az elméletileg számított standardhiba (0,17) már 68,3 %-os valószínűségi szintnél is magasabb, mint az alap- és mintasokaság mutatóinak tényleges eltérése (0,11).

3. Kor szerinti megoszlások (%-ban)

Korcsoport	Alapsoka-ságban	Mintasoka-ságban	A minta eltérése (+, —)
18—20	14,3	20,0	+5,7
21—22	8,7	6,0	—2,7
23—25	10,3	5,0	—5,7
26—30	22,3	21,0	—1,3
31—40	26,0	26,0	—
41—50	11,4	16,0	+4,6
51—60	6,0	5,0	—1,0
61—	1,0	1,0	—
Összesen:	100,0	100,0	—

Alapsokaság átlaga (X)=31,48 év, szórás $=10,0$ év

Mintasokaság átlaga (X)=31,87 év szórás $s = 9,6$ év

Míg a standard hiba 1 év, addig a két átlag tényleges eltérése 0,39 év.

A reprezentálás tehát ebből a szempontból is tökéletes.

4. Iskolai végzettség szerinti %-os megoszlás

Iskolai végzettség		Alapsoka- ságban	Mintasoka- ságban	A minta eltérése (+, —)
Analfabéta		2,7	3	+0,3
	1,2	2,7	1	—1,7
Ál-	3—4	15,3	19	+ 3,7
ta-	5—6	29,0	26	—3,0
lá-	7	6,7	4	—2,7
nos	8	36,0	36,0	—
Közép	1—2	2,4	3,0	+0,7
isk.	3—4	2,0	4,0	+2,0
Érettségizett		3,3	4,0	+0,7

5. Szakképzettség szerinti %-os megoszlás

Megnevezés		Alapsoka- ságban	Mintasoka- ságban	A minta eltérése (+, —)
Szakképzettséggel nem rendelk.		62,7	60	—12,7
Betanított munk.		5,0	11	+ 6
Szakképzettséggel rend.		32,3	39	+ 6,7

6. Az elkövetés helye szerinti megoszlás

Megnevezés		Alapsoka- ságban	Mintasoka- ságban	A minta eltérése (+, —)
Város		36,7	34	—2,7
Község		59,0	58	—1,0
Tanya		4,3	8	+3,7

Az alap- és mintasokaság főbb ismérvek szerint megoszlási viszonyszám mai, illetve azok grafikai ábrái, valamint a két mennyiségi ismérvnél számított átlag, szóródási mutatószámok — további számítások mellőzésével is egyértelműen bizonyítják a minta igen jó képviseletét.

Jelentősebb eltérés a szakképzettség tekintetében mutatkozik, azonban még ez a megközelítés is kielégítőnek fogadható el.

A reprezentativitás ellenőrzése után került sor a kontroll csoportok kiválasztására. Két csoportot hoztunk létre, egyet az erőszakos közöszlést, egyet a lopás büntetett elkövetők köréből.

Mindkét csoportnál az alapsokaság 150—150, a minta 25—25 fő volt. A két csoport közül „valódi” kontrollnak a lopást elkövetőket tekintettük, mert a szexuális elkövetők csoportja — miként a mintasokaság is — agresszív jellegű büntetettek képviselt. A szexuális elkövetők csoportja szintén a Szegedi Fegyház- és Szigorított Börtönben, míg a másik kontroll csoport tagjai a nagyfai Büntetésvégrehajtási Intézetben töltötték büntetésüket.

VI. KRIMINOLÓGIAI MEGÁLLAPÍTÁSOK

A továbbiakban a kriminológiai vizsgálat elvégzésének módszerét és az alapvizsgálatról néhány jellemző adatot ismertetünk.

Az alkalmazott eljárások közül a kriminológiai és viktimológiai vizsgálatok módszere — egyebek mellett az volt — hogy az elítélt nyilatkozzon mindazokról a belső folyamatokról, indítékokról, motívumokról, amelyek tudatában végbementek az elkövetés előtt, alatt és után. Választ kívántunk kapni pl. arra is, hogy véleménye szerint milyen tény, körülmény, vagy helyzet tarthatta volna vissza az elkövetéskor. Ennek érdekében a kérdőív egy részének periratokból történő kitöltése mellett a hangsúlyt az igen mélyreható egyéni interjúra helyeztük.

A kérdőívet a fenti célnak megfelelően állítottuk össze és többszöri átdolgozás, valamint próbafelvételek után a munkaközösség elfogadta.

A kérdőív 7 fő részből állt és 95 fő kérdést tartalmazott:

- a) demográfiai adatok,
- b) a tett elhatározása,
- c) a tett végrehajtásának helye, módja, eszköze, érzelmi vonatkozásai,
- d) a büntető eljárás és elítélés,
- e) a büntetés végrehajtása,
- f) szabadulás utáni helyzet,
- g) viktimológiai kérdések.

A periratok tanulmányozása alapján állapítottuk meg az objektív tényeket (pl. demográfiai adatok egy része, elkövetés helye, ideje, módja stb.). Az előiratokból nyert — a vizsgált személyiségre vonatkozó — kép alapján folytattuk le a személyes beszélgetést, készítettük el az interjút.

Megállapítottuk, hogy a periratok általában tartalmazták mindazokat az adatokat, amelyek az eredményes vizsgálathoz szükségesek voltak. Találtunk azonban olyan peranyagokat is, amelyek — főleg a kriminológiai szempontból — lényeges adatokat illetően hiányosak voltak.

Mind a peranyagokból, mind az elítéltektől a legkevesebb választ a viktimológia lapon feltett kérdésekre kaptunk. A kontroll csoport vizsgálatánál az itt nyert tapasztalatokra különös figyelmet fordítottunk.

A periratok tanulmányozása és a beszélgetés alapján a kérdőívek kitöltése személyenként átlagosan 6—7 órát vett igénybe. A személyes beszélgetés kb. 2—2,5 órát tett ki.

A vizsgált személyekkel való kapcsolatteremtés kifogástalan volt. Egyetlen elítélt sem tagadta meg az együttműködést és magatartásuk is megfelelő volt. Egyetlen esetben volt szükség — a vizsgált személy indiszponáltsága miatt — az interjú megismétlésére.

Igen sok esetben figyelhetjük meg, hogy az elítéltek örültek a velük való foglalkozásnak, szívesen beszéltek, felszabadultan viselkedtek. Helyesnek bizonyult, hogy az interjú semleges, — az erre a célra fenntartott — irodában folyt le. Így az elítéltek a külsőségeken is érezték, hogy nem velük szemben folyó hivatalos eljárásról van szó.

1. Személyi körülmények

a) Az összes 18 éven felüli férfi elítéltek (továbbiakban is összehasonlíthatóság céljából az országos adatok minden esetben a 18 éven felüli férfi lakosságra vonatkoznak) átlagos életkora — osztályközök alapján számítva — 32 év. A vizsgált elítéltek átlagos életkora 29 év. Ez a szám, ha nem is aequivalensen, de tendenciájában megegyezett az országos adatokkal, hiszen egyértelműen megállapítottuk, hogy az

emberölési bűncselekmények elkövetői általában a fiatalabb korcsoportokba tartoznak.

b) Az iskolai végzettségre vonatkozó adatok közvetve megerősítették azt a más módon is felismert tényt, hogy az elítéltek műveltségi színvonala jóval a népesség átlagos színvonala alatt volt. Míg ugyanis országosan az általános iskola 8. osztályát mintegy 60%-a végezte el, addig a vizsgált elítéltek hasonló aránya 47%; az analfabéták aránya 3% az országos alig 1,5%-kal szemben; az érettségizettek száma pedig 4%, az országos arány pedig 18% volt.

c) A családi állapot hatása a kriminálstatisztikában általában, s így életelleni kriminalitásban is összetett.

Nagymértékű torzítást jelentett e vizsgálatnál az életkori tényező, mivel elsősorban az életkor és a családi állapot között áll fenn jelentős korrelációs kapcsolat. A vizsgált személyeknél az országos adatokhoz képest lényegesen alacsonyabb volt a házasság (43%-a 62%-al szemben), illetve magasabb az elvált elítéltek (27% a 8%-al szemben) aránya.

Az elkövetők családi helyzete 60%-ban volt feldúlt vagy labilis. A családi körülmények rendezetlenségét tükrözi az a tény is, hogy a jogi állapottól eltérően 16% a házastársától különváltan élt.

d) A vizsgált elítéltek 59%-a paraszt és 33%-a munkás származású volt. Az adatok jól tükrözik a paraszti népesség munkássá alakulásának folyamatát. Ez az átrétegződés a vizsgált személyeknél az országos arányoknál nagyobb mértékűnek mutatkozott. (A mezőgazdasági fizikai-származásúak több mint fele lett nem mezőgazdasági fizikai foglalkozású.)

e) Az Intézetbe kerülést megelőzően az elítéltek 39%-a rendelkezett szakképzettséggel, 11%-a dolgozott betanított munkásként, 50%-a semilyen szaki képzéssel nem rendelkezett. 39% az iparban, 11% az építőiparban, 22% a mezőgazdaságban, 1% a közlekedésben dolgozott. Szak- és betanított munkásként 34% dolgozott. A szakképzettséggel rendelkezők közül 4 fő (10%) nem a képzettségének megfelelő munkakörben dolgozott. Ezek a foglalkozási adatok kedvezőknek ítélandók meg. A kriminalitás szempontjából viszont igen figyelemre méltó az, hogy a vizsgált elítéltek 70%-a változtatott munkahelyet az Intézetbe kerülését megelőző 10 évben, illetve munkába állása óta. Ezek közül is 28 fő 3-4 esetben és 6 fő 5-8 esetben változtatott. Hasonlóképpen ítélandó meg a vizsgált személyek munkakörnyezeti helyzete. Ugyanis közel 50%-ban jelentkezett negatív viszonyulás, kedvezőtlen megítélés a munkakörnyezettel szemben.

f) A vizsgált elítéltek lakáshelyzete kedvező volt abból a szempontból, hogy csak 9% a lakott albérletben, míg 29% a tulajdonosi, 24% a főbérleti, 10% pedig családtagi jogcímen tartózkodott állandó lakhelyén. Kedvezőtlen a lakáshelyzet viszont a lakószobák szempontjából. Így pl. az elítéltek 36%-ánál 4 vagy több főre jutott egy szoba, illetve 61%-ánál 3 vagy több főre jutott egy szoba. Ezt a körülményt önmagában kriminalitást növelő együttható tényezőnek kell tekinteni, mivel gyakran előidézője konfliktus helyzeteknek, amelyek kumulálódva hatnak az idegrendszerre és tartós feszültséget keletkeztethetnek.

Figyelmet érdemlő az elkövetkező állandó lakhelyi változása is (49%). Kettőnél több esetben változtatott állandó lakhelyet 45%. E változások döntően munkahelyi változtatásokkal függnek össze.

g) A vizsgált elítéltek fizikai, egészségügyi állapota az elkövetést megelőzően nem tért el különösebben az átlagtól. Jellemző viszont a gyenge idegállapot magas aránya. Így pl. 34%-ban mutatkozott gyakori rohamos vagy tartós felindulás. A cselekmény elkövetése előtt 16% foglalkozott az öngyilkosság gondolatával. Ebből

6% az öngyilkosságot meg is kísérelte. (A nem büntetettek által elkövetett öngyilkossági kísérletekre vonatkozóan pontos adat nem található. Elfogadott az a nézet, hogy 10—15-szöröse a „valódi” öngyilkosságoknak.)

h) A büntettség szempontjából az elkövetők 19%-a követett el összesen 23 esetben korábban erőszakos bűncselekményt. Ebből tettleges becsületsértést 3 fő, könnyű vagy súlyos testi sértést 13 fő, emberölési kísérletet 1 fő, nemi erőszakot 2 fő. E bűncselekmények miatt mind a 19 elkövető ellen lefolytatták az eljárást és az eljárás eredményeképpen 9 főt szabadságvesztésre ítélték, 9 fő esetében enyhébb megítélésre került sor, s csupán 1 esetben került sor felmentésre.

2. AZ ELKÖVETÉS KÖRÜLMÉNYEI

a) A cselekmény elkövetésének elhatározásában több befolyásoló tényező játszott szerepet. Így pl. az elkövetők 27%-ánál mutatkozott lelki megrázkódtatás közvetlen elkövetést megelőzően, 53% követte el tettét alkoholos állapotban, s ezek közül is 43%-ánál az alkoholfogyasztás meghaladta a szokásos mértéket.

A vizsgált elítéltek cselekményeik elkövetésének elhatározásában döntően négy alapmotíváció játszott szerepet. Első helyen (39%-ban) korábbi vagy a tett elkövetését közvetlen megelőző *tettlegesség* jelentkezik, ami az ez okból befolyásolt elkövetők felénél a haragot, mintegy 25%-ánál a bosszút, s 10%-ánál pedig a kétségbeesést (mint másodlagos motivációkat) váltott ki.

Az elkövetők 26 %-ának tettét a *féltékenység* motiválta, ahol ugyancsak a harag, a bosszú, a kétségbeesés és a csalódás mutatkozott, másodlagos motivációként. Az elkövető vagy a hozzátartozója *becsületét, emberi méltóságát* érte sérelem, ez a vizsgáltak 22%-át illetően játszott szerepet és ugyancsak a harag és a bosszú érzését váltotta ki.

Végül az elkövetett cselekmények 20%-át motiválta az előnyyszerzés. (Ebből is csak alig mint felénél — 11 főnél — állapítható meg az anyagi előnyyszerzés motívuma.) Hűtlen elhagyás, kéjelgés és brutalitás 1—1% szerepelt motívumként.

Visszatartó motívum (érzelmi, erkölcsi, illetve várható büntetéstől való félelem) összesen csak 20%-nál jelentkezett, de ez egy esetben sem befolyásolta vagy akadályozta meg az elkövetőt az eredeti elhatározás végrehajtásában.

b) Az elítéltek 2/3-a községekben (ideszámítva a tanyát is), 1/3-a pedig városokban követte el a cselekményt. Ezek az adatok megegyeztek az országos arányokkal. Igen szoros kapcsolat állapítható meg az elkövető és az áldozat állandó lakóhelye között.

c) Ez a vizsgálat is megerősítette azt a korábban már többször publikált megállapítást, miszerint az emberölések jelentős részét az esti (18—22 közötti) órákban követik el. (Vizsgálatunkban ez az arány 41%.) Hajnalban a legalacsonyabb, ettől kezdve fokozatosan emelkedik az elkövetések száma.

d) Korábbi felmérések adatai alapján már megállapítást nyert, hogy az emberölések mintegy felét lakásban (illetve a lakáshoz tartozó udvart és kertet is számítva) követték el. Ebből az áldozat lakásán történt a cselekmény 31%-ban. Tettes lakásán 25 esetben. A közterületen elkövetett cselekmények (17%) itt viszonylag alacsonynak mondható.

A fenti adatokkal is összefügg, hogy a cselekmények több mint felénél nem volt jelen szemtanú, illetve 20 esetben volt jelen több érdektelen szemtanú és 10 eset történt nagyobb nyilvánosság előtt.

A viszonylag kisszámú minta ellenére az elkövetési helyszín megoszlása lényeges eltérést mutat Budapest, vidéki város és község relációjában. Községben és tanyán 66 esetben követték el a cselekményt.

e) A vizsgált emberölések túlnyomó részét (73%-át) eszköz felhasználásával követték el. Ennek több mint fele az eszközt kifejezetten az elkövetés céljából vette magához. Mintegy 25%-a tett elkövetéséhez használt kést, tört rendszeresen magánál hordta, 20%-a az eszközt a helyszínen találta, s elenyésző hányadban (4%) a sértettől elvett eszközt használták fel. A szűrő eszközök mellett jelentősebb a balta, kalapács és egyéb ütőszerszámok használata (18%), de jelentős volt a lőfegyver használata is (9%).

Az elkövetés módját alapvetően a használt eszköz határozza meg. Így ennek megfelelően az elkövetési módok között első helyen szerepelt a szúrás-vágás (39%) és az ütlegetés (28%) majd ezt követi a fojtogatás (19%), a lövés (9%) és egyéb mód (5%).

A használt eszköz, illetve az elkövetési módból nyilvánvalóan következik a *sértett halálának oka* is. Első helyen az elvérzés jelentkezett (43%). Ehhez figyelembe vehetjük a nagy arányú szemtanú nélküli elkövetést. Második jelentős ok az életfontosságú szervek sérülése (29%), majd a rendszerint fojtogatás következményeként beálló fulladás.

f) A bűncselekmény minősítése szempontjából az emberölés alapesete 47%-ban fordult elő; zömmel egyedüli önálló tettesi cselekménnyel tettesként 86%, társtettesként 13%. A különösen kegyetlen módon elkövetett cselekmények aránya 12%. Több emberen elkövetett emberölések aránya 7%. A nyereségvágyból és az aljas indokból elkövetett cselekmények aránya 6—6%. A többi minősített esetek ezeknél kisebb arányban fordultak elő.

g) Igen figyelemreméltó tényt tapasztaltunk az elkövetőknél az elkövetés alatt jelentkező érzelmi hatás tekintetében, ami részletesebb pszichológiai vizsgálatot is érdemelne. Nagyon fontos volna e kérdés tisztázása a minősítés szempontjából is. Nevezetesen: az elkövetők 45%-ban a tett elkövetése alatt újabb fokozódó indulat keletkezett. Tisztázandó, hogy ez mennyiben játszott szerepet a különös kegyetlen módon való elkövetésben. A további 20%-nál megrettenést, 17%-ban megnyugvást 10 %-ban közömbösséget, s 8%-ban irtózatot váltott ki. Önmagában mindegyik változat további vizsgálatot igényel a tekintetben, hogy ezek az elkövetők milyen emberi jellemzőivel találkoznak.

Hasonlóan behatóbb vizsgálatot érdemelne az áldozat halálának beállta után jelentkező érzelmi hatások alakulása. Összefoglalásként itt annyit állapíthatunk meg, hogy sajnálat csupán az elkövetők 2%-ában keletkezett, ijedtség pedig 22%-a arányában.

Ugyancsak jellemző, hogy az eredmény bekövetkezése után is összesen az elkövetők 10%-ánál jelentkezett kevesebb — kisebb fokú lelkiismeretfurdalás. Részben ezekkel is összefügg, hogy a tett következményeinek elhárítását nem kívánta 89%, csak 6% hívott mentőt vagy orvost.

Az előbbi érzelmi tényezőkkel szorosan összefügg az elkövetés utáni magatartás is. Ugyanis összesen csak 18% jelentkezett önként, de ezek is közvetlenül a tett után elrejtőztek. Az önként nem jelentkezők közül letartóztatták: — fél napon belül az összes elkövetőnek 50%-át, 3 napon belül a 16%-át, 10 napon belül a 9%-át. Az elkövetők nagyobb hányada (42%) az elkövetés után lakásán tartózkodott, s ezek mindegyikét legkésőbb 3 napon belül letartóztatták. Kriminológiai, kriminalisztikai szempontból figyelemreméltó, hogy a tovább dolgozókat (akik így is quasi fenntartották a normális életvitel látszatát), csak több nap több hét után tartóztatták le. Így a továbbdolgozók több mint 60%-át 10 napon belül, s mintegy 40%-át csak több hét múlva tartóztatták le.

Ugyancsak az elkövetés utáni lelkiállapotot jellemzi, hogy az elkövetés után

27% foglalkozott az öngyilkosság gondolatával — ezek mintegy fele a várható büntetéstől való félelem miatt — s az elkövetők 15%-a az öngyilkosságot meg is kísérelte. Figyelemreméltó, hogy ezek 50%-ban az öngyilkossági kísérlethez az elkövetés eszközt használták fel.

h) A vizsgálatkori (az interjú szerinti) megítélés alapján is az elkövetőknek csupán 2 %-a követné el ugyanazt a tettet, 18%-a tettelesen bántalmazná, de tartózkodna az emberöléstől, 29% pedig nem tudta egyértelműen eldönteni mit tenne jelenleg ugyanabban a helyzetben. Lényegében tehát az elkövetők fele (51%-a) oldaná fel az elkövetéskori konfliktust határozottan más módon; nevezetesen eltávozással, elhagyással. Ez utóbbiaknak is éppen felét a büntetéstől való félelem tartaná vissza tettének elkövetésétől. Mintegy 40 %-a átélt irtózat, érzelmi hatás, s az utólagos lelkiismeretfurdalás miatt keresne az emberölés helyett más megoldást, 1 főnél (2%) jelentkezt az erkölcsi jellegű visszatartó motívum.

3. A büntetési eljárás adatai és az elkövetők magatartása az eljárás folyamán

a) A vizsgált elkövetők átlagosan 6—7 hónapot töltöttek előzetes letartóztatásban. Ez idő alatt az elkövetőknek csak 10%-a nem tartott senkivel sem kapcsolatot.

Az elkövetők zöme (86%) védőjét őszintén tájékoztatta. Ebből 76 fő azonnal, s 10 fő csak később. A védőtől elzárkózók, illetve a védőjüket őszintén tájékoztatók közül is 14 fő (összesen 28%) nem bízott védőjében.

b) A bűnüldöző szervek előtt 80 elkövető azonnal beismerte tettet, 11 később, ebből 7 csak a bizonyítékok hatására, míg 9 később sem. A beismerések indítékeként alapvetően a megbánás, s még számottevő arányban a kedvezményben való részesülés reménye szerepelt.

Igen figyelemreméltó, hogy az elkövető által a letartóztatás folyamán várt és ténylegesen kiszabott büntetés 55 fő esetében megegyezik, 19 esetben a vártnál alacsonyabb, 26 esetben magasabb bünteteskiszabásra került sor. Az interjú készítésekor a megítélés ebben a kérdésben jelentősen módosult. Ma már ugyanis a kiszabott büntetést 91 fő tartja igazságosnak, csupán 9 fő nem.

c) Az eljárási szakaszok közül az elkövetők legnagyobb arányánál (62%) a II. fokú ítélet kihirdetésekor jelentkezett az elkeseredettség csúcspontja. Ez összhangban állónak látszik azzal a jelenséggel, hogy az elkövetők 45%-át éppen a fellebbezés utáni időszak viselte meg leginkább. Az elsőfokú ítélet kihirdetésekor jelentkezett az elkeseredettség csúcsa 23 esetben — s ennek megfelelően nagyjából hasonló arányban jelölték meg az elkövetők a tárgyalási szakaszt, mint a legnyomasztóbb eljárási részt. A fentiek értelmében az elkövetkezők 85%-ára az ítélet volt legnagyobb hatással.

Ebben a depresszív állapotban alapvetően (75%) a hozzátartozók látogatása, kisebb, de még jelentős mértékben (15%) a zárkatársak biztatása jelentett reményt, vigasztalást.

d) A Szegedi Fegyház- és Szigorított Börtönben töltött idő alapján mintegy 40% a kedvezőbbnek tartja az eddig „megismert” büntetésvégrehajtási intézmények közül, döntően azért, mert dolgozhat. 18% tartja legkedvezőtlenebbnek, ebből 9 fő a rossz ellátás, 9 fő pedig a szigorú fegyelem miatt. Elsősorban a megyei börtönöket és a gyűjtőt tartják kedvezőtlennek a lekötöttség, a munka hiánya miatt.

Figyelemre méltó, hogy a *kedvezőtlen* értékelés indokaira 73%, a *kedvező* értékelés indokaira csupán 27% nem adott választ.

e) Az elítéltek 94%-a az intézetten kívül akkor is tartott fenn kapcsolatot. Ebből a 29 nőtlen döntően szüleivel (vagy egyik szülőjével). A 43 házaspár csupán 17 (tehát mintegy 40%-a) tartott kapcsolatot házastársával. Ez összefügg azzal a ki-

munkált ténnyel, mely szerint az elkövetők családi helyzete 60%-ban volt feldúlt vagy vagy labilis.

A börtönbeli baráti kapcsolatok meglepően (talán e bűncselekményre jellemzően) nehezen alakultak ki. Erre utal az, hogy 91%-nak nincs az intézményben barátja. Ezek valamennyien nem könnyen alakítanak ki baráti kapcsolatokat.

f) A zárkakollektíva döntéseit néhány kivétellel elfogadták, mintegy 70%-ban meggyőződésből, de 20%-a csupán azért, mert nem akart nézeteltérést okozni.

A börtönbeli elítélendő magatartások közül alapvetően a fegyelmezetlenséget (39 %-ban), valamint a veszekedést, verekedést (25%-ban) tartották a legsúlyosabbnak. Ilyen esetekben az elítéltek zöme hajlandó lett volna közbelépni elsősorban a zárkakollektíva érdekében, de (ami emögött meghúzódik) tulajdonképpen a fegyelem szigorításától való félelem miatt.

g) Az elítéltek munkahelyi és elhelyezkedési körülményeikkel általában elégedettek voltak, függetlenül a letöltött büntetési időtől. Elhelyezésével csupán 12%, munkájával 10% nem volt megelégedve.

h) Az elítéltek munkakészsége — állapításuk szerint — a következőképpen alakult:

a büntetés egyharmadát letöltötteknél	35%-ban
a büntetés felét letöltötteknél mintegy	60%-ban
és a kétharmadrészt letöltötteknél	62%-ban

fejlődött a munkakészség.

Igen lényeges kérdés az elítéltek börtönbeli személyiségváltozásának vizsgálata. E kérdésről az elítéltek *saját megítélése szerint* (hozzávetőlegesen) 60%-a előnyére változott, elsősorban meggondoltabb, szorgalmasabb lett, megtanult írni, olvasni; 40%-a azonban hátrányosan változott: jelentős arányban bizalmatlanná, gyanakvóvá váltak.

i) A büntetésvégrehajtási személyzetnek az elítéltekkel szembeni magatartását az elítéltek 60%-a nevelő hatásúnak tartotta, a maradék mintegy 40% vagy nem adott választ erre a kérdésre, vagy „nem tudja” választ adott. A pozitív megítélések döntően az emberi bánásmódot és a következetességet jelölték meg nevelőhatású tényezőként. A büntetésvégrehajtás elviselhetőbbé válását az elítéltek 28%-a a kisebb létszámú zárkában jelölte meg, míg 20 %-a több látogatási lehetőségtől, illetve 16%-a a szabadabb mozgástól remélt.

4. A társadalomba való beilleszkedés a szabadulás után

a) Természetes, hogy a vizsgált elítélteket is foglalkoztatta a szabadulás utáni reszocializálódás lehetősége és nehézsége, illetve a várható fogadtatás. A vizsgált elítéltek zöme (63%) a beilleszkedés nehézségét elsősorban az emocionális feloldódás, illetve a fogadtatás akadályai láta. Csak 2 fő számított ellenszenves fogadtatásra, 4 főnél nem alakult ki e kérdésben egyértelmű elképzelés. Megközelítően fele-fele arányban az elítéltek úgy vélték, hogy szívesen fogadják, illetve megtürik.

b) Az interjúk készítésekor az elítéltek 56%-a az előző lakhelyén, 44%-a új helységben kívánt lakni szabadulása után.

Az elítéltek zöme (mintegy 70%) szűkebb családjával kívánt együttélni. Eből több mint a fele (36) szülőjével, 19 feleségével, 10 gyermekével és jelentős részük elképzeléseit már meg is beszélte az érdekeltekkel. A jelenlegi megítélés szerint 23% kívánt egyedül élni közvetlen a kiszabadulás után, s ezek több mint 2/3-a új helységben.

c) A munkahely szempontjából 48% a korábbi munkahelyére kívánt visszamenni,

26% munkahelyet kívánt változtatni, illetve 20 %-nál még nem alakult ki határozott elképzelés. Figyelemre méltó, hogy 11 fő az intézetben tanult szakmában kívánt dolgozni, továbbá 17 fő szándéka volt tovább tanulni, illetve szakmunkásképzést szerezni, 6 fő nyugdíj jogosult volt.

5. Az elkövető és az áldozat kapcsolata

a) Az eddigi kriminológiai kutatások igazolták, hogy az emberöléseknél a sértett általában az elkövető közelebbi-távolabbi rokona, hozzátartozója, vagy baráti, munkatársi ismerőse, tehát valamiféle kapcsolatban állnak egymással, csak kisebb hányadban szerepel idegen személy sérelmére elkövetett emberölés. Vizsgálatunkban is hasonlókat tapasztaltunk. Így pl. a vizsgált elkövetők vonatkozásában 41 %-ban követtek el cselekményt közvetlen családi, rokoni kapcsolatban álló áldozat sérelmére, ebből 40 %-ban a házastárs, 30 %-ban az élettárs, 15 %-ban egyéb rokona, 7—7 %-ban szülője, testvére sérelmére. Az áldozat az elkövetővel 92 %-ban ismeretségi, 5 %-ban pedig munkatársi kapcsolatban állt, s az áldozatoknak csupán 11 %-a volt idegen az elkövető számára.

b) A foglalkozás szempontjából figyelmet érdemel, hogy a 11% mezőgazdasági fizikai elkövetővel csak 1 sértett állt rokoni kapcsolatban, a többi esetben ismerősi, munkatársi viszony állott fenn. Ezzel szemben a 77 %-os ipari fizika dolgozó elkövető vonatkozásában mintegy 50 %-ban a családi kapcsolat dominált. E csoportnál pl. igen magas volt (20%) a házastárs, illetve (14%) az élettárs sérelmére elkövetett cselekmény.

Az elkövetők és áldozatok között megállapítható szoros családi, baráti vagy ismeretségi kapcsolatokról logikusan következik, hogy az elkövetők és az áldozatok foglalkozása között is szoros korreláció tapasztalható.

c) A vizsgált esetek szoros kapcsolatot mutatnak alkoholfogyasztással is. Így pl. az áldozatok 32 %-a volt ittas az elkövetéskor. Az áldozatok rendszeres alkohol fogyasztók.

Az áldozatok jellemzésére említésre érdemes még, hogy 17 %-a volt büntetett előéletű.

d) Figyelemre méltó, hogy a 17-ből 6 %-ot erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt ítélték el (2 fő emberölés kísérlete, 3 fő garázdaság, 1 fő nemi erőszak). Végrehajtható szabadságvesztésre 15 főt, pénzbüntetésre 2 főt ítélték.

e) Az elkövetők vizsgálati anyagából, illetve az interjúkból megállapítható, hogy az elkövetők *elhatározásában* jelentős szerepet játszott az áldozatok provokatív magatartása is.

f) Az ölési cselekmény *elkövetésekor* az áldozatok 16 %-nak magatartása volt provokatív és 24 %-nak felindulást keltő. Védekezett 23 fő, nem védekezett 27 fő.

g) Szellemi fogyatékossgban 4 fő, testi fogyatékossgban 6 fő szenvedett.

Az értékelés szerint az elítéltek kriminológiai-viktimológiai vizsgálata megteremtette a feltételeket az elítéltek jobb megismeréséhez. Lehetővé tette e kategória bűnözésének — mint tömegjelenségnek — tanulmányozását, egyszersmind segítette a személyiségkutatást is.

IRODALOMJEGYZÉK

1. A szociológiai felvétel módszerei. Közgazdasági- és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1968.
2. Vigh—Gönczöl—Kiss—Szabó: Erőszakos bűncselekmények és elkövetőik. Közgazdasági- és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1973.
3. Vermes Miklós: A kriminológiai kutatások módszertani kérdései. Állam- és Jogtudományi Intézet értesítője. 1961. 1—2. szám.
4. Szabó András: A kriminológiai alapkutatások elvi kérdései. ÁJI. 1963.
5. Balázs József: A bűnözés mérésének elméleti alapkérdései. Acta Juridica et Politica. Tomus XIX. Fasciculus 1. Szeged. 1972.
6. Borsi Zoltán—Halász Kálmán: A bűnözés megismerésének statisztikai módszerei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1972.
7. Szabó András: Nevelési helyzet alapproblémái a fiatalkorúak börtönében. Állam- és Jogtudomány. 1962. 3. sz.
9. Szabó András: Büntett és személyiség. ÁJI. 1966. 4. sz.
10. Popper Péter: A kriminális személyiségzavar kialakulása. Akadémiai Kiadó. Bp. 1970.
11. Szabó András: Büntetőintézeti életrend kriminológiai vizsgálata. Kriminalisztikai tanulmányok. Bp. 1966. IV. kötet.
12. Földvári—Vigh: Kriminológiai alapismeretek. Tankönyvkiadó. Bp. 1979.
13. Vigh József: Kauzalitás, determináció és prognózis a kriminológiában. Akadémiai Kiadó. Bp. 1980.
14. Szabó András: Bűnözés-ember-társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1980.

КАЛЬМАН МЕРИНЬИ

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ, ВЫПОЛНЕННОГО В РАМКАХ TEAM.

Резюме

Осужденные к лишению свободы за убийство составляют характерную категорию исполнения уголовного наказания. В этой категории, в рамках TEAM, мы провели научные исследования. Цель исследования — всестороннее изучение осужденных за совершение убийства с применением медицинских, психологических, криминологических и педагогических средств, с тем, чтобы на основе полученных познаний выработать задачи и методы перевоспитания осужденных. Наша гипотеза состояла в том, что осужденные за совершение убийства составляют гомогенную группу, хотя и отбывают наказание в местах лишения свободы со сходным режимом.

На основе перспективного плана исследование проводилось в течении трех лет. В основном мы использовали два метода: интервью и анкетный опрос; но в области отдельных наук применяли и специальные методики, например, измерения, эксперименты. Что касается медицинских исследований, то здесь изучались материалы состояния здоровья лиц, подвергавшихся исследованиям, а также дополнительно — в определенных рамках — хромосомные исследования и антропологические измерения и, кроме того, проводились исследования, связанные с татуировками осужденных. В исследованиях психологов применялись четыре следующих теста: тест MAWI для определения умственных способностей и тесты Roschach, Szondi и Lüscher. При криминологических и виктимологических исследованиях использовались анкетные опросы и интервью. В педагогических исследованиях применялись социометрические измерения, а также анализ документов (материалы уголовного дела, записи наблюдения за перевоспитанием осужденных). Мы также располагали всеми материалами находящимися в судах о лицах, подвергавшихся исследованиям.

Исследовательская группа завершила свои исследования в группе осужденных, состоящей из 100 человек («эталонная группа»). Всего же основное множество (численность) состояло из 300 лиц. Таким образом, эталонная группа составляла 1/3 основного множества. По числовым соотношениям данных в обеих группах осужденных, на основании графических диаграмм, а также по вычисленным усредненным величинам и числовым коэффициентам выборочной проверки — и без дальнейших подробных вычислений — однозначно убеждают нас в том, что эталонная группа достаточно хорошо представляет основное множество. Существенное отклонение проявлялось только в отношении профессионального образования.

Метод криминологических и виктимологических исследований, помимо прочего, состоял также и в том, что осужденные сообщали о всех тех внутренних процессах, побудительных мотивах и т.д., которые сложились в их сознании до, во время и после совершения преступления. Далее, также о том, какие по их мнению условия или обстоятельства могли бы удержать от совершения преступления. В анкетах, в соответствии с этой целью, были подобраны соответствующие вопросы. Анкета, содержащая 95 основных вопросов, состояла из 7 главных частей: а) демографические данные, б) о решимости совершить преступление, в) средства, способ и место совершения преступления, а также связанные с этим чувства, г) судебный процесс и приговор, д) исполнение наказания, е) положение осужденного после освобождения, ж) виктимологические вопросы.

На основе изучения уголовных дел определялись объективные факты и данные (например, часть демографических данных; способ, время и место совершения преступления и т.д.). На основании всевозможных предварительных материалов, то, что касалось лиц, подвергавшихся исследованию, составлялись интервью и проводились индивидуальные беседы. Материалы судебного процесса в основном содержали все те данные, которые были необходимы для результативного исследования.

KÁLMÁN MERÉNYI

ÜBER DIE EINZELNEN FRAGEN DER KRIMINOLOGISCHE FORSCHUNG IM RAHMEN DES TEAMS

(Zusammenfassung)

Die wegen Tötung auf Freiheitsstrafe Verurteilten bilden eine eigenartige Kategorie im Strafvollzug. In dieser Kategorie ist von einem *Team* eine wissenschaftliche Untersuchung durchgeführt worden. Ziel der Forschung war — anhand der Mittel der Medizin, Psychologie, Kriminologie und der Pädagogie — die wegen Tötung Verurteilten vielseitig zu untersuchen, um über sie tiefgreifende Kenntnisse zu erwerben und aufgrund deren die Aufgaben und Methoden der Straferziehung auszuarbeiten. Es war unsere Ausgangshypothese, daß die wegen Tötung Verurteilten eine heterogene Gruppe bilden — obwohl sie ihre Strafe in der gleichen Stufe verbüßen.

Die Forschungsarbeit hatte aufgrund eines Perspektivplanes 3 Jahre hindurch gedauert. Grundsätzlich wurden 2 Methoden: Interview und Fragebogen angewandt, aber auf den einzelnen Wissenschaftsgebieten auch Spezialverfahren, z. B. Proben, Messung. Im Laufe der ärztlichen Untersuchung kam es zur Studie sanitärer Materialien der in die Untersuchung einbezogenen Personen; ergänzt wurde es — in gewissem Kreis — durch Chromosomenuntersuchung und anthropologischen Messungen, sowie durch die Untersuchung von Tätowierungen. Unter den Untersuchungen der Psychologen wurden die folgenden Tests: MAWI Intelligenztest, die Test von Roschbach, Szondi und Lüscher angewandt. Bei der kriminologischen und viktimologischen Untersuchung wurde mit Interviews und Fragebögen gearbeitet. Bei der pädagogischen Untersuchung haben wir soziometrische Messung und Analyse von Dokumenten (Entwicklungskarte, Kriminalschrift) verwendet. Alle bei den Gerichten vorhandenen Kriminalschriften der in die Untersuchung einbezogenen Verurteilten standen zur Verfügung.

Die Forschungsgruppe hat die Untersuchung mit einer 100 köpfigen Gruppe der Verurteilten (Muster) durchgeführt. Die Grundpopulation betrug 300 Personen. Die Verteilung der Verhältniszahl, gemäß der Hauptmerkmale der Grund- und Musterpopulation, bzw. deren graphische Abbildungen sowie der berechnete Durchschnitt im Falle beider Kriterien, die Steuerelemente — selbst bei Unterlassung weiterer Berechnungen — haben die gute Vertretung des Musters eindeutig nachgewiesen. Eine bedeutendere Abweichung ließ sich hinsichtlich der Berufsbildung zeigen.

Die angewandte Methode der kriminologischen und viktimologischen Untersuchung war — unter anderen — daß die Verurteilten eine Erklärung über all den inneren Vorgängen, Tatmotive gaben, die sich vor, während und nach der Begehung in ihrem Bewußtsein abgespielt haben. Ferner darüber, durch welchen Umstand oder durch welche Situation sie — der eigenen Meinung nach — von der Begehung hätten abgehalten worden sein können. Der Fragebogen wurde dementsprechend zusammengestellt. Der 95 Hauptfragen umfassende Fragebogen bestand aus 7 Hauptteilen: a, demographische Angaben; b, Beschluß des Täters; c, Ort, Art, Mittel, Gefühls motive der Ausführung der Tat; d, Strafverfahren und Verurteilung; e, Strafvollzug; f, Situation nach der Freilassung; g, viktimologische Fragen.

Aufgrund des Durchstudierens der Prozeßakten sind die objektiven Tatsachen (z. B. ein Teil der demographischen Angaben, Tatort, -zeit, Begehungsweise usw.) festgestellt worden. Das persönliche Gespräch, das Interview wurde aufgrund des von den Vorakten erworbenen Bildes — das sich auf die untersuchte Persönlichkeit bezieht — durchgeführt. Die Prozeßakten haben im allgemeinen alle Angaben enthalten, die zu einer erfolgreichen Untersuchung nötig waren.